

Derleme Makalesi | Review article

Geliş tarihi | Received: 21.08.2023

Kabul tarihi | Accepted: 27.09.2023

Yayın tarihi | Published: 25.10.2023

İbrahim Yalcinkaya

<https://orcid.org/0009-0005-3703-1358>

Assistant Principal, Şehit Öğretmen Elif Livan Secondary School, Turkey, ibrahim_ycinkaya1@hotmail.com

Ali Cebe

<https://orcid.org/0009-0006-0316-3392>

Assistant Principal, Çakmak Primary School, Turkey, alicebe21@hotmail.com

Mehmet Sevim

<https://orcid.org/0009-0002-4671-3068>

Assistant Principal, Çakmak Secondary School, Turkey, mehmetsevim21@icloud.com

Muhammet Yokuş

<https://orcid.org/0009-0005-2104-2685>

Teacher, Çakmak Secondary School, Turkey, geomatyokus@gmail.com

Berkant Kayıkcı

<https://orcid.org/0009-0005-8988-4811>

Principal, Atatürk Primary School, Turkey, berkantkayikci@gmail.com

Aydın Biter

<https://orcid.org/0009-0004-3513-3521>

Principal, Çakmak Primary School, Turkey, aydinbiter@hotmail.com

Kutlay Su

<https://orcid.org/0009-0002-1889-3743>

Teacher, Gazipaşa Primary School, Turkey, kutlaysu@gmail.com

Atf Künyesi | Citation Info

Yalcinkaya, İ., Cebe, A., Sevim, M., Yokuş, M., Kayıkcı, B., Biter, A. ve Su, K., (2023). İlköğretimde Çalışan Yardımcı Hizmetler Sınıfının Okul Ortamında Yaşadıkları Sorunlar. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (5), 1808-1822.

İlköğretimde Çalışan Yardımcı Hizmetler Sınıfının Okul Ortamında Yaşadıkları Sorunlar

Öz

Bu araştırma ilköğretimde çalışan yardımcı hizmetler sınıfının okul ortamında yaşadıkları sorunları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim yöntemi ile hazırlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, Diyarbakır ili Bağlar ilçesinde farklı kademelerde görev yapan 10 hizmetliden oluşmaktadır. Örneklem seçimi için en uygun olarak maksimum çeşitlilik örneklem tekniği tercih edilmiştir. Veriler görüşme yöntemi ile elde edilmiş ve katılımcılara yönelik görüş almak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma 2022-2023 eğitim

ve öğretim yılının bahar döneminde yapılmıştır. Görüşler hizmetlilerden yaşadıkları sorunlar ile ilgili beş alt problem çerçevesinde oluşturulmuştur. Yapılan araştırma sonucu, hizmetlilerin görevleri olmayan işlerde çalıştırılmaları, okul yöneticilerinin görev dağılımını yaparken adil davranmadıkları, hizmetlilerin okula geliş-gidiş saatlerini net bir şekilde belirtilmediği, öğretmenlerin hizmetlileri okul idaresine şikâyet ettikleri ve özel işlerinde kullandıkları ve son olarak okullarda hizmetlilerin dinlenme ve malzeme odalarının yetersizliği gibi birçok sorunları ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Okul, hizmetli, görev, eğitim, öğretmen, yönetici

Problems Experienced by Primary School Servants in the School Environment

Abstract

This research aims to identify the problems experienced by the servant class working in primary education in the school environment. The research was written using the phenomenology method, one of the qualitative research methods. The study group of the research consists of 10 servants working at different levels in Bağlar district of Diyarbakır province. Maximum variation sampling technique was preferred as the most appropriate for sample selection. The data were obtained by interview method and a semi-structured interview form was used to obtain the opinions of the participants. The research was conducted in the spring semester of the 2022-2023 academic year. The opinions were formed within the framework of five sub-problems related to the problems experienced by the servants. As a result of the research, they expressed many problems such as the employment of the servants in jobs that are not their duties, the school administrators do not act fairly while distributing the duties, the arrival and departure times of the servants to the school are not clearly stated, the teachers complain to the school administration and use the servants in their private affairs, and finally, the insufficiency of the rest and material rooms of the servants in the schools.

Keywords: School, janitor, duty, education, teacher, administrator

Giriş

Genelde “hizmetliler” olarak bilinen personel, ilköğretim Kurumları Yönetmeliği’nin 91’inci maddesinde “diğer yardımcı personel” olarak tanımlanmaktadır. Hizmetlilerin görevleri söz konusu yönetmelik maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır: Yardımcı hizmetler sınıfı personeli, okul yönetimince yapılacak planlama ve iş bölümüne göre her türlü yazı ve dosyayı dağıtmak ve toplamak, başvuru sahiplerini karşılamak ve yol göstermek, hizmet yerlerini temizlemek, aydınlatmak ve ısıtma yerlerinde çalışmak, nöbet tutmak, okula getirilen ve çıkarılan her türlü araç-gereç ve malzeme ile eşyayı taşıma ve yerleştirme işlerini yapmakla yükümlüdürler. Bu görevlerini yaparken okul yöneticilerine ve nöbetçi öğretmene karşı sorumludurlar (İlköğretim Kurumları Yönetmeliği mad, 91).

Hizmetlilerin görev tanımlarından da anlaşılacağı üzere, okulda öğrenciler için sağlıklı ve güvenli bir ortamın oluşturulması, eğitim ve öğretim ile ilgili hizmetlerin yürütülmesi için temizlik, aydınlatma ve ısıtma gibi zorunlu çalışmalar hizmetliler tarafından gerçekleştirilmektedir. Hizmetlilerin görev tanımı, hizmetlilerin çalışmalarının okuldaki eğitim ve öğretimin ayrılmaz ve vazgeçilemez bir parçası olduğunu göstermektedir. Ancak, okullarda hizmetli personel yetersizliği ve okul ortamındaki olumsuz durumlar hem hizmetlilerin oldukça güç ve olumsuz koşullarda çalışmalarına neden olmakta hem de hizmetliler tarafından yerine getirilmesi beklenen okul ortamının temizliğinin sağlanması gibi, insan sağlığı açısından önem taşıyan temel hizmetlerin aksamasına neden olmaktadır (Yavuz, 2011).

Hizmetli personelin çalışma koşulları ve okul ortamında yaşadıkları sorunlar eğitim sendikaları tarafından zaman zaman kamuoyunun gündemine taşınması ve basında yer almasının ötesinde sistematik olarak incelenmemiştir (Köse, Uzun ve Öner Özaslan, 2018). Hizmetlilerin atanmasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmiş standart bir yapı ve kadro bulunmaması, planlamaların illerde il milli eğitim müdürlüklerince yapılması, hizmetlilerin atanması ve okullarda yardımcı hizmetlerin gerçekleştirilmesinde önemli bir sorun oluşturmaktadır (Demir, 2013). Okulların hizmetli ihtiyaçları daha çok okul-aile birlikleri aracılığıyla geçici işçi statüsünde hizmetli çalıştırılması yoluyla karşılanmaya çalışılmaktadır (Türk Eğitim-Sen, 2011). Hizmetlilerin atanmasında standartların olmaması ve geçici işçi statüsünde çalıştırılmalarının sonucu olarak; hizmetlilerin çalışma koşullarında da ortak bir standart bulunmamaktadır. Bu durum hizmetli yetersizliği ile birleştiğinde, çoğu zaman hizmetlilerin fazla mesai gibi ek bir ödemededen de yararlanamadan ağır koşullarda ve bir günde 11-12 saat gibi uzun saatler çalışmalarına neden olmaktadır (Kırmızı, tarihsiz).

Okulların en önemli dinamikleri olan yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler ve hizmetliler arasındaki ilişkinin niteliği okulun verimini önemli ölçüde etkilemektedir. (Başaran, 2008). Yapılan araştırmalar eğitim örgütlerinde insan ilişkilerinin kopuk ve sorunlu olduğu durumlarda hizmetlerin aksadığını ortaya koymaktadır. Üst ast arasındaki ilişkinin sorunlu olması okul ortamındaki çalışma verimini düşürmekte ve düzensizliğe sebep olmaktadır. Üstlerin insan ilişkileri konusunda bilgisiz olması, astların fikir ve düşüncelerine önem vermemesi özellikle okullarda eğitimin niteliğinin düşmesine neden olmaktadır (Online-1).

Okullarda hizmetlerin eğitim öğretimi destekleyecek bir seviye ve kalitede gerçekleştirilmesi bakımından yardımcı hizmetler çalışanlarının çalışma koşulları, atanmaları ve yetiştirilmeleri hususunda okullarda yardımcı hizmetlerin alanlarında belirlenmiş ortak ilke, kural ya da standartların bulunmaması açısından genel olarak değerlendirildiğinde bu konu önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu sorunlardan hareketle bu çalışmada ilköğretimde çalışan

görevli hizmetlilerin okul ortamında yaşadıkları sorunlar incelenmiştir. Araştırmanın amacı; ilköğretimde çalışan görevli hizmetlilerin okul ortamında yaşadıkları sorunlara ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Araştırma kapsamında aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranacaktır:

1. Okul yöneticileri ile yaşadığınız sorunlar nelerdir?
2. Öğretmenlerle yaşadığınız sorunlar nelerdir?
3. Öğrencilerle yaşadığınız sorunlar nelerdir?
4. Göreviniz dışında hangi işlerde çalışmanız istenmektedir?
5. Malzeme ve dinlenme odalarının durumu nasıldır?

1.Okullarda Yardımcı Personel

Devlet Memurları Kanununda (DMK) yer alan hizmet sınıflarına göre sınıflandığında eğitim sisteminin temel unsuru olan okullarda atama biçimine göre dört grup personel istihdam edilmektedir (MEB, 2011). Bunlar;

- *Eğitim öğretim hizmetleri sınıfında yer alan öğretmen ve yöneticiler,
- *Teknik hizmetler sınıfında yer alan teknisyenler,
- *Genel idari hizmetler sınıfında yer alan memurlar ve
- *Yardımcı hizmet sınıfı olarak adlandırılan diğer personelden oluşmaktadır.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine göre; eğitim öğretim sınıfında yer alan yöneticiler ve öğretmenler dışında okullarda yönetim işleri ve büro memuru, hesap işleri memuru, ambar memuru, taşınır mal ve kayıt memuru, döner sermaye memurları, kütüphane memuru, sağlık personeli, şoför, aşçı, aşçı yardımcısı, kaloriferci, bahçıvan, gece bekçisi, teknisyenler ve diğer yardımcı personel bulunmaktadır. Bu sınıflamalara göre hizmetliler, 657 DMK ya göre yardımcı hizmetler sınıfında yer almakta, ilgili yönetmelikte ise diğer yardımcı personel olarak adlandırılmaktadır. Okulu amaçları doğrultusunda yaşatmak, eğitim sürecinin niteliğini arttırmak okulun var olması için gerekli öğelerin okulda bulunması ve çalışması ile mümkündür. Eğitim hizmetlerinin üretilmesinde görevli personel, eğitim için elverişli mekân ve araçlar olmadığında, gerekli insan ve madde için kaynak bulunmadığında okul etkili çalışmamaktadır. Bu sebeple eğitim hizmetlerini üretecek tüm personeli çalıştırmak için onlara ihtiyaçlarını karşılayacağı olanaklar sunmak gerekmektedir (Başaran, 1983, s. 69). Okullarda, hizmetler okulun öğretmenleri, yöneticileri, eğitim uzmanları ve diğer personel tarafından üretilmektedir. Bunlardan birinin eksik olması, eğitim sürecinin niteliğini etkilemektedir (Başaran, 1983, s. 136). Okullarda çalışan ve diğer personel olarak da adlandırılan hizmetliler için Milli Eğitim Bakanlığı'nca belirlenmiş standart bir yapı ve kadro bulunmamaktadır. Bakanlık adına bu alanlardaki planlamayı il Milli Eğitim Müdürlükleri yapmakta birçok okulda hizmetli ihtiyacı Okul Aile Birlikleri aracılığı bu alanlarda hizmet satın alma yolu ile

karşılanmakta veya geçici/sözleşmeli işçi statüsünde hizmetli çalıştırılmaktadır (Şişman ve Taşdemir, 2005, s. 208).

2. Yardımcı Personelin Görevleri

Şu an MEB’de görev yapan hizmetlilerin görevleriyle ilgili yürürlükte geçerli, resmi tek yazılı kanun 657 devlet memurları kanunudur. Orada da yardımcı hizmetli görevleri şöyle belirtilmiştir: Yardımcı hizmetler sınıfı, kurumlarda her türlü yazı ve dosya dağıtmak ve toplamak, müracaat sahiplerini karşılamak ve yol göstermek; hizmet yerlerini temizleme, aydınlatma ve ısıtma işlerinde çalışmak veya basit iklim rasatlarını yapmak; ilaçlama yapmak veya yaptırmak veya tedavi kurumlarında hastaların ve hastanelerin temizliği ve basit bakımı ile ilgili hizmetleri yapmak veya kurumlarda koruma ve muhafaza hizmetleri gibi ana hizmetlere yardımcı mahiyetteki görevlerde her kurumun özel bünyesine göre ve yine bu mahiyette olmak üzere ihdasına lüzum gördüğü yardımcı hizmetleri ifa ile görevli bulunanlardan 4 üncü maddenin (D) bendinde tanımlananların dışında kalanları kapsar (657 DMK, Madde, 36). Yardımcı hizmet sınıfına giren ve diğer yardımcı personel olarak adlandırılan personelin görev ve sorumlulukları ilköğretim kurumları yönetmeliğinin 91’inci maddesinde şu şekilde belirtilmektedir: Yardımcı hizmetler sınıfı personeli, okul yönetimince yapılacak plânlama ve iş bölümüne göre her türlü yazı ve dosyayı dağıtmak ve toplamak, başvuru sahiplerini karşılamak ve yol göstermek, hizmet yerlerini temizlemek, aydınlatmak ve ısıtma yerlerinde çalışmak, nöbet tutmak okula getirilen ve çıkarılan her türlü araç-gereç ve malzeme ile eşyayı taşıma ve yerleştirme işlerini yapmakla yükümlüdürler. Bu görevlerini yaparken okul yöneticilerine ve nöbetçi öğretmene karşı sorumludurlar (İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Mad, 91). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1981 yılı 2092 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan Temizlik Rehberi konulu genelge de temizlik işleri ile ilgili görev ve sorumlulukların dağılımında hizmetlilerin görevleri şu şekilde belirtilmektedir: Kendilerine verilen ünitelerin temizlik işlerini en iyi şekilde yerine getirmekle yükümlüdürler. Temizlik araç-gereçlerinin temiz, ekonomik ve sağlık kurallarına uygun bir şekilde kullanılmasından ve bakımından sorumludurlar.

3. Yardımcı Personelin Çalışma Koşulları ve Sorunları

Çalışma koşulları personelin verimli hizmette bulunmasında önemli bir etkidir. Çalışma koşulları kişiye rahatlık sağlamakta, bu sebeple için de etkili yapılmasını sağlamaktadır. Çalışma ortamı iyi ve sağlıklı olduğunda personel kendisine önem verildiğini hissedecektir (Ada ve Küçükali, 2009, s. 195). Ülkemizde özellikle son yıllarda yardımcı personelin atanma ve çalışma koşullarında bazı sorunlar belirlenmiştir. Çalışanların iş güvencesinden yoksun olması zaman zaman yönetimi zorlaştırmakta ve hizmetlerin aksamasına yol açmaktadır.

Personelin az olması çalışma koşullarını da olumsuz etkilemektedir. Okullarda hizmetlilerin sayısının yetersiz olması nedeniyle istihdam edilen hizmetlilerin hem çalışma saatlerinin üzerinde hem de güç koşullarda çalıştırıldığı belirtilmektedir (Online -2). Hizmetli kadrosunda görev yapan çalışanların çalışma koşullarındaki önemli sorunlardan birinin de yapmakla yükümlü oldukları işlerin tanımsız olduğu belirtilmektedir. Hizmetlilerin, normal görevlerinin ve mesai saatlerinin dışında kalorifer yakma, şoförlük, gece bekçiliği ve yöneticilerin özel işlerini yapmakla görevlendirildiğine dikkat çekilmekte, bunun karşılığında herhangi bir ücret almadıkları, yolluk, yiyecek ve giyecek yardımı yapılmadığı vurgulanmaktadır (Online -2). 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 99'uncu maddesinde memurların haftalık çalışma süresi 40 saat olarak belirlenmiş, Cumartesi ve Pazar günleri ise tatil olarak düzenlenmiştir. Farklı çalışma sürelerinin ise ancak özel kanunlarla ya da bu kanuna veya özel kanunlara dayanılarak çıkarılacak tüzük ve yönetmeliklerle, kurumların ve hizmetlerin özellikleri dikkate alınmak suretiyle tespit edilebileceği belirtilmiştir. Aynı kanunun 100'üncü maddesine göre; günlük çalışmanın başlama ve bitme saatleri ile öğle dinlenme süresi, bölgelerin ve hizmetin özelliklerine göre merkezde Başbakanlık Devlet Personel Başkanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca, illerde valiler tarafından belirlenmektedir. Yine aynı kanunun 178'inci maddesi de bazı kurumların gerektiği takdirde personelini fazla çalıştırabileceğini bunun karşılığında ücret vermesi gerektiğini, ücret ödemediği durumlarda ise personele yaptırılacak fazla çalışmanın her sekiz saati için bir gün hesabı ile izin verileceğini belirtmektedir.

Eğitim-Bir-Sen'in Milli Eğitim Bakanlığı'na yazdığı fazla çalışma konulu talep yazısında belirttiğine göre; hizmetliler 12 saat çalıştırılmakta ancak bir ek ücret veya izin verilmesi söz konusu olmamaktadır. Özellikle ikili eğitim yapılan kurumlarda görev yapan hizmetliler, personel yetersizliği gerekçe gösterilerek günde 12 saat ve daha fazla çalıştırılmakta, fazla çalışma karşılığında ücret ve izin verilmemektedir (Online-3). Türk Eğitim-Sen' in Milli Eğitim Bakanlığına ve Başbakanlık makamına yazdığı "Hizmetli Personelin Problemleri" konulu yazısında yardımcı hizmetler sınıfında görev yapan personelin başta görev tanımları olmak üzere çalışma saatleri ve özlük hakları ile ilgili birçok sıkıntısı olduğuna değinilmektedir. Okulların çoğunda yardımcı hizmetler personelinin olmadığı, olanlarda ise okul büyüklüğü ve okulda bulunan derslik sayısına göre personelin yetersiz olduğu belirtilmektedir. Bu yetersizlik ise personelin, iş yükünün artmasına sebep olmaktadır. Hizmetliler mesai saatlerinin dışında çalıştırılmakta bu çalışmalarını için ise ek bir ücret verilmemektedir (Online-4).

Tec-Sen'in Milli Eğitim Bakanlığı'na yazdığı 13.10.2014 tarihli, yazısında okullarda yakın zamanda başlayacak olan Örgün ve Yaygın Eğitim Destekleme ve Yetiştirme Kurslarında öğretmen haricinde görev yapacak hizmetli veya memur sınıfındaki personel içinde

öğretmenlerin ek ders gibi ücret verilmesini talep etti (Online -5). Çalışma koşullarında önemli olan bir etken de personelin çalışma dışında bulunduğu ve dinlendiği yerlerdir. Türk Standartları Enstitüsü TS 9518 ilköğretim Okulları-Fiziki Yerleşim-Genel Kurallar standardına göre ilköğretim okullarında, hizmetlilerin çalışma dışı zamanlarında bulunmaları ve dinlenmeleri için ayrılmış alan hizmetli odası, temizlik araç gereçlerinin bulundurulduğu alan ise temizlik odası olarak tanımlamıştır. Yine aynı standartta hizmetli odalarının her katta bulunması ve genellikle ıslak hacimlere yakın yerlerde planlanmasının uygun olacağı, odada dolap, masa sandalye ve çağırma zili bulunması gerektiğini belirtilmektedir (TSE, 2000).

4. Okullarda Hizmetler

Okul ortamını oluşturan; okulların eğitim öğretime hazırlanması, süreç boyunca gereken temizlik, ısınma, aydınlanma, güvenlik vb. fiziki şartların sağlanması, eğitim öğretim sürecini etkileyen işler okuldaki hizmetliler tarafından yapılmaktadır. Bu görevlerin tam olarak yapılması öncelikle insan sağlığı açısından önemlidir. Okullarda bulunan eğitim öğretim yapılan binaların ve çeşitli etkinlikler için ayrılan yerlerin bakımlı, düzenli ve temiz, sağlık kurallarına uygun olması gerekmektedir. Özellikle sınıflar ve tuvaletler olmak üzere tüm kapalı ve açık eğitim ortamlarının, ayrıca ortamlarda bulunan eşyaların temizliğinin düzenli olarak yapılması gerekmektedir. Okulda bina ve tesislerin temiz ve bakımlı olmasının öğrencilerin iyi alışkanlıklar kazanmalarında ve okulun eğitsel amaçlarının gerçekleşmesinde önemli olduğu ifade edilmektedir (Taymaz, 2008, s. 226). Öğrencilerin ilk kez toplum içinde yer aldığı okulların temizlik kalitesinin örnek oluşturmasının önemli olduğu, temizlik bilincinin toplum olarak zihinlerde ve uygulamalarda yer etmesinde okulların büyük rolü bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca toplu olarak yaşanan yerlerde hastalıkların kolay bulaşması sebebiyle öğrencilerin temizlik bilinci ile sağlıklı bir nesil olarak yetişebilmeleri ve bu bilincin yaşam tarzı haline getirilmesinin eğitimin öncelikleri arasında bulunduğu da vurgulanmaktadır. Çocuklara özellikle okul çağında iyi bir sağlık bilgisi verilerek doğru davranışlar kazandırılırsa sağlık konusunda toplumun bilinçli yetişeceği belirtilmektedir (Pekcan, 1995, s. 213). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1981 yılı 2092 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan Temizlik Rehberi konulu genelge de temizlik işlerinin kimler tarafından, nasıl ve ne zaman yapılacağı ayrıntılı olarak belirlenmiş okulların tüm bölümlerinin temizliği için gerekli bilgiler açıklanmıştır. Söz konusu rehber'e (1981) göre, temizlik plan ve uygulamaları ile ilgili olarak, temizlik işlerinin amaca uygun ve ekonomik şekilde zaman ve enerjiden tasarruf sağlanabilmesi için bir plan hazırlanması gerekmektedir. Bu planın hazırlanmasında aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulur:

*Okul yönetimince öğretim yılı başında uygulanabilecek nitelikte yapılan planlamada okulun mevcut iş gücü potansiyeli ve yapılacak hizmetler dikkate alınır. Ayrıca, bu planda günlük haftalık, aylık, yarıyıl ve yaz tatilinde yapılacak işler ayrıntılı bir şekilde gösterilir.

*Zaman ve enerji kaybının önlenmesi için aynı şekilde çalışmayı gerektiren işler arka arkaya sıralanır.

*Belirtilen süre içinde yapılması şart olan işler önem sırasına göre yazılır, diğer işlerin planın uygulanışını ağırlaştırmayacak şekilde yerleştirilmesine dikkat edilir.

*Yorucu olan işlerin yanında daha az yorucu olan işlere yer verilir.

*İşi, kimin yapacağı belirtilir.

*Planın uygulanmasını engelleyecek işlerin çıkabileceği göz önünde bulundurularak bir karışıklığa meydan vermemek için planda belli bir boş zaman ayrılması gerekir.

*Planda işi yürütecek personel için dinlenmeye de zaman ayrılır

Eğitim sisteminin önemli bir parçası olan hizmetlilerin görevlerini eksiksiz yapması okullarda temizlik ve güvenlik başta olmak üzere eğitim kalitesinden şiddet olaylarına kadar birçok konuyu etkilemektedir. Okulun temizlik ve düzeninin sağlanması, derslik, laboratuvar, yemekhane gibi yerlerde ısınma, aydınlatma ve havalandırmanın sağlık şartlarına uygun olması, güvenli ortamların sağlanması, yeterli sayıda personel istihdamı, iyi tanımlanmış görevler ve yardımcı hizmetlerin belirli standartlarda gerçekleştirilmesi ile ilişkilidir (Online-2). Okullarda bulunan eğitim öğretim mekânlarının ve çeşitli etkinlikler için ayrılan yerlerin bakımlı, düzenli ve temiz, sağlık kurallarına uygun olmasının öğrencilerin iyi alışkanlıklar kazanmalarında ve okulun amaçlarının gerçekleşmesinde önemli olduğu anlaşılmaktadır. Okullardaki hizmetlerin yerine getirilmesi hizmetliler tarafından sağlanmakta, bu nedenle yeterli personel, görev dağılımı ve personelin çalışma koşulları hizmetlerin yerine getirilmesinde etkili olmaktadır.

5. Yöntem

5.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalar, kişilerin deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini daha iyi anlayabilmek için tercih edilen araştırmalardır. Nitel araştırmayı, ‘‘gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma’ türü olarak tanımlamak mümkündür. Görüşme (interview, mülakat), sözlü iletişim yoluyla veri toplama (soruşturma) tekniğidir. Görüşme, çoğunlukla yüz yüze yapılmakta ise de, telefon ve televizyonlu telefon gibi anında

ses ve resim iletilicileriyle de olabilir. Ayrıca, sağır ve dilsizlerle gerçekleştirilen hareketli(simgesel) iletişim de görüşme sınıfına girer (Karasar, 2005:165).

5.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır merkez ilçelerindeki (Bağlar, Yenişehir, Kayapınar) resmi ortaokullarda görev yapan hizmetliler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Diyarbakır ili Bağlar, Yenişehir, Kayapınar ilçelerindeki ortaokullarda görev yapan 10 hizmetli oluşturmaktadır.

5.3. Veri Toplama Yöntem ve Teknikleri

Araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, araştırmacı soruları önceden hazırlar. Soru yoluyla veri toplama teknikleri arasında görüşme (mülakat) görüşmecinin cevap almak amacıyla soruları sözlü ve genellikle yüz-yüze olmak koşulu ile deneklerle yönelttiği bir şekildedir (Kaptan, 1998, s.143).

5.4. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu 5 sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan görüşme formu 10 hizmetliye uygulanmıştır. Araştırmaya katılan hizmetlilerin hepsi erkektir. Araştırmada elde edilen veriler, Diyarbakır ili Yenişehir, Kayapınar ve Bağlar ilçelerindeki ortaokullarda görev yapan hizmetlilerden elde edilmiştir. Verilerin toplanması için görüşme formları çalışma grubundaki her bir okul ziyaret edilerek araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Araştırmaya katılan hizmetlilerin, görüşme formundaki soruları gönüllülük esasına dayalı olarak doldurmaları sağlanmıştır. Formların uygulanmasında katılımcıların özlük ve kişilik haklarının gizliliğinin korunacağı temin edilmiştir.

5.5. Verilerin Analizi

Görüşme formundaki sorular ile toplanan veriler, içerik analizi kullanılarak belli kategorilere ayrılmış ve temalar oluşturulmuştur. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunu okuyucu tarafından anlaşılır bir hale gelmesini sağlayan işlemler bütünüdür. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Şimşek ve Yıldırım 2005).

6.Bulgular ve Yorumlar

6.1. Hizmetlilerin Okul Yöneticileri İle Yaşadıkları Sorunlar

Araştırma kapsamında hizmetliler ile yapılan görüşmeler neticesinde, hizmetlilerin tümü okul ortamında okul yöneticileri ile sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Okul ortamında

okul yöneticileri ile yaşanan sorunlarla ilgili görüş belirten kimi hizmetlilerin görüşleri şu şekildedir:

“Görevim olmayan işleri bana yaptırıyorlar. Hakkımı savunup görevim olmayan işleri yapmayacağımı söylediğimde kaba bir üslupla idarenin vereceği her işi yapmak zorundasın diyerek zorla çalıştırıyorlar” (H.4).

“Okulun iyi temizlenmediğini bahane ederek sürekli tartışıyoruz. İş yükümün fazla olduğunu söylediğimde sürekli tersleniyorum” (H.1).

“Adaletli görev dağıtımı yapılmadığı için birçok işi yapmak zorunda kalıyorum” (H.5).

“Okula geliş ve gidiş saatleri ile ilgili sorunlar yaşıyorum. Çok fazla süre okulda çalışmak zorunda bırakılıyorum. Buda ciddi sorunların yaşanmasına neden oluyor” (H.8).

Hizmetli personelin okul ortamında idarecileriyle yaşadıkları sorunlara bakıldığında görevim olmayan işleri bana yaptırıyor. ‘Okula geliş gidiş saatim belli değil’ ifadelerine bakıldığında hizmetli personelin iş tanımları ile ilgili belirsizliklerin olduğu anlaşılabilir. Bu yüzden okul idarecilerinin iş ile ilgili belirsizlikleri ortadan kaldırması olumlu yönde etkileyecektir.

6.2. Hizmetlilerin Öğretmenler ile Yaşadıkları Sorunlar

Araştırma kapsamında hizmetli personele yapılan görüşmeler neticesinde, 9 hizmetli okul ortamında öğretmenlerle sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. 1 hizmetli ise öğretmenlerle pek sorun yaşamadığını ancak aralarında küçük tartışmalar yaşandığını belirtmiştir. Okul ortamında öğretmenlerle yaşadıkları sorunlarla ilgili görüş belirten kimi hizmetli personelin görüşleri şu şekildedir:

“Sınıf temizliğinin yeterli olmadığını söyleyerek bizi okul idaresine şikâyet ediyorlar. Bende sınıfın temizliğini iyi yaptığımı dile getirmeme rağmen tartışmalar çıkıyor” (H.7).

“Öğretmenlerle çok fazla sıkıntı yaşamama rağmen sınıfın temizliği konusunda küçük tartışmalarım oluyor” (H.6).

“Bazı öğretmenlerin olumsuz tutum ve davranışlarından dolayı sorunlar yaşıyorum” (H.3).

“Kendi özel işlerini bana yaptırıyor (çay servisi, sınıfla ilgili evrakları taşıtırma vb)” (H.4).

Okul idarecilerinin; öğretmen ve hizmetli personelin, birbirleriyle temizlik konularında karşı karşıya gelmesini önlemesi, olumsuz tutum ve davranışlardan dolayı uyarması sorunların azalması noktasında olumlu olacaktır.

6.3. Hizmetlilerin Öğrenciler İle Yaşadıkları Sorunlar

Araştırma kapsamında hizmetli personelle yapılan görüşmeler neticesinde, 8 hizmetli personel okul ortamında öğrencilerle bazı sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. 2 hizmetli

ise pek bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir. Okul ortamında öğrencilerle yaşadıkları sorunlarla ilgili görüş belirten kimi hizmetli personelin görüşleri şu şekildedir:

“Öğrenciler, okul bahçesini ve tuvaletleri sürekli kirlettikleri için onları uyardığım zamanlarda sen hizmetçisin, temizlemek senin görevindir diyerek aşağılıyorlar” (H.2.)

“Bize karşı olumsuz davranışlar sergilediklerinde uyarılar yaptığımda gidip okul idaresine şikâyet edeceklerini söyleyip dalga geçiyorlar” (H.9).

“Öğrencilerle ciddi anlamda bir sorun yaşamadım” (H.10).

Öğretmen ve okul idarecilerinin; öğrencilere, okulda çalışan yardımcı personele nasıl davranılması gerektiğini söylemeleri ve temizlik bilinci konularında gerekli uyarıları yapmaları gerekir. Öğrencilere temizlik bilincinin kazandırılması, okulun tüm personelinin sağlıklı bir ortamda çalışması ve verimin artması noktasında olumlu olacaktır.

6.4. Hizmetlilerin Görevleri Dışında Çalıştırılması

Araştırma kapsamında hizmetli personelle yapılan görüşmeler neticesinde, 10 hizmetlinin tamamı okul ortamında görevleri olmadığını düşünerek bazı işleri yapmak zorunda bırakıldıklarını dile getirmişlerdir. Görevleri olmadığını düşünerek yaptıkları işlerle ilgili kimi hizmetlilerin görüşleri şu şekildedir:

“Okuldaki tamirat işlerini, elektrik, su tesisatı, pencere, kapı işlerini bana yaptırıyorlar” (H.7).

“Okulun boya badana işlerini yaptırıyorlar” (H.1).

“Bahçedeki ağaçları sulamamı, budamamı ve çocukların zarar vermemesi için sürekli kontrol etmemi istiyorlar. Bahçıvan değilim dediğimde okul idaresinin vereceği her görevi yapmak zorundasın diyerek kızıyorlar” (H.2).

“Okul idarecileri ve öğretmenler kendi özel işlerini yaptırıyorlar” (H.6).

“Kaloriferi yakma, gece bekçiliği işlerini yaptırıyorlar. Kalorifer yakmasını bilmiyorum dediğimde git öğren diyorlar” (H.8).

Görevim olmayan işlerde çalıştırılıyorum diyen hizmetli personelin sayısının yüksek olması hizmetlilerin iş tanımlarının belirsiz olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu işlerin yapılabilmesi içinde çeşitli bilgi beceri ya da bir eğitimin gerektiği söylenebilir.

6. 5. Malzeme ve Dinlenme Odalarının Durumu

Araştırma kapsamında hizmetli personelle yapılan görüşmeler neticesinde, hizmetlilerin çoğu malzeme odası ve dinlenme odaların bulunduğunu ama bir arada olduğunu, küçük olduğunu, temizlik malzemelerin eksik olduğunu dile getirmişlerdir.

Malzeme ve dinlenme odalarının durumu ile ilgili görüş belirten kimi hizmetli personelin görüşleri şu şekildedir:

“Temizlik malzemeleri var ama eksiktir. Eksik olmasından dolayı temizlik işlerini yaparken sağlık sorunları yaşıyorum” (H.8).

“Malzeme ve dinlenme odaları bir arada olduğu için zaten küçük olan odamız daha da kullanılamaz hale geliyor” (H.4).

“Dinlenme odası için küçük, kuytu, merdiven altı gibi yerler verildiği için sağlıklı ortamda dinlenmek zorunda kalıyoruz” (H.7).

Okullarda hizmetli personelin çalışırken kullanması için önlük, maske, eldiven gibi bazı malzemelerin bulunması ve kullanılması hem onların sağlığı hem de çevrenin ve okuldaki diğer insanların sağlığı açısından önemlidir. Temizlik malzemelerindeki eksiklikler giderilme yoluna gidilmelidir. Malzeme ve dinlenme odalarının bir arada olmasının sağlık sorunlarını ortaya çıkarabileceği göz önünde bulundurularak ayrı ayrı ve büyük olması hizmetlilerden verim alabilmek ve sağlıkları için olumlu olacaktır.

Sonuç

Bu çalışma ilköğretimde çalışan görevli hizmetlilerin okul ortamında yaşadıkları sorunlar ilişkin hizmetli görüşlerini değerlendirme amacıyla yapılmıştır. Okul yöneticilerinin, hizmetli personeli görevleri olmayan işlerde çalıştırdıkları için sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir. Yavuz (2011) okul müdürlerinin çoğunluğunun hizmetli personele görevleri ile ilgili sorunlar yaşadıklarını tespit etmiştir. Sarıca (2006), ilköğretim okulu müdürlerinin, okul yönetiminde karşılaştıkları başlıca sorunlara ilişkin araştırma sonucunda, ilköğretim okulu müdürlerinin, okuldaki insan gücünden kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak; öğretmenlerden kaynaklanan sorunlarının az olduğu buna karşın çalışanlardan (hizmetli, memur vb.) kaynaklanan sorunlarının daha fazla olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda görevi olan işleri yapmadıklarını ifade etmiştir. Bu sonuçlar çalışmamızın bulguları ile benzer niteliktedir. Can'a (2013) göre eğitimci olmayan personelin, okul etkinliklerine dolaylı katkılarının yeterince sağlanması için her bir görev ve görevlinin iş ve görev tanımlamalarının yapılarak görev sınırlarının, yetki ve sorumluluklarının farklı anlamalara ve yorumlara neden olmayacak şekilde açıkça belirlenmesi gerekmektedir. Böylece eğitimci olmayan iş görenin okul yönetimine ve okul etkinliklerine anlamlı ve önemli katkıları görev karışmalarına meydan vermeyecek şekilde sağlanmış olacak ve bu durum görev karmaşasını önlediği belirtmiştir. Diğer bir bulguda okul yöneticilerinin görev dağılımını yaparken adil davranmadıkları tespit edilmiştir. Köse ve diğerleri (2018) personelin görevlendirilmesi konusunda ise görevlendirilecek personellere yönelik adil davranılmadığını vurgulamışlardır. Bu sonuçlar çalışmamızın bulguları ile benzer niteliktedir. Yine tespit edilen bir diğer bulguda okul idarecilerinin, hizmetlilerin okula geliş-gidiş saatlerini net bir şekilde belirtmedikleri ortaya çıkmıştır. Can'a (2013) göre eğitimci olmayan personelin,

okul içinde geliş gidilerinin açıkça belirlenmesi gerekmekte olduğunu ifade etmiştir. Böylece eğitimci olmayan iş görenin geliş-gidiş saatin belli olması ile okul yönetimine ve okul etkinliklerine anlamlı ve önemli katkıları görev yetiştirmemeye meydan vermeyecek şekilde sağlanmış olacak ve bu durum görev karmaşasını önlediği gibi öğretmen ve yöneticilerin bu tür personelden yararlanma düzeylerini de arttıracaklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin, sınıfın yeterince temiz olmadığını gerekçe göstererek hizmetlilerle tartışmaları, okul idaresine şikâyet ettikleri ve aşağıladıkları ortaya çıkmıştır. Ertör ve Akan (2016) araştırmalarında öğretmenlerin yardımcı personellerin yapacakları işlerde yetersiz kaldıklarını ve niteliksiz olduklarını ifade ettikleri görülmektedir. Köse ve diğerleri (2018) araştırma sonucunda yöneticilerin çoğunluğunun, kurumlarında çalışan personellerin, yardımcı personelde yapması gereken işleri yapmadıkları ve bundan dolayı azarladıkları ortaya çıkmıştır. Son bulguda ise okullarda dinlenme ve malzeme odalarının bulunduğu ama küçük ve bir arada olduğu tespit edilmiştir. Tok'un (2002) araştırmasında yardımcı personellerin dinlenme odasının olmaması ve malzeme yetersizliğinden ötürü sorunlar yaşadıklarını dile getirdiği görülmüştür.

*Okul yöneticilerinin, hizmetli personeli görevleri olmayan işlerde çalıştırmama yoluna gitmelidirler. 'Okul müdürünün verdiği görevleri yapar' ibaresinin kaldırılarak yerine 'okul müdürünün vereceği hizmetin gerektirdiği diğer görevleri yapar' şeklinde değiştirilmelidir.

*Okul yöneticileri, görev dağılımını yaparken adil davranmalılar.

*Okul idarecilerinin, hizmetlilerin okula geliş- gidiş saatlerini net bir şekilde belirtmelidir. Çalışma saatleri ve iş tanımları belirlenmelidir. Haftada 40 saatten fazla çalıştırılmamalıdır.

*Okuldaki personel yetersizliğinden kaynaklı olarak temizlik ile ilgili işler aksadığında yâda yeterli gelmediğinde hizmetlilere karşı olumsuz tutum ve davranışlar içerisine girilmemelidir

*Öğretmenlerin, sınıfın yeterince temiz olmadığını gerekçe göstererek hizmetlilerle tartışmaya girmemeli, okul idaresine şikâyet etmemeleri ve hizmetlileri hor görmemelidirler.

*Öğretmenler, hizmetlileri özel işlerinde çalıştırmamalıdır.

*Öğrencilerin, hizmetlilere karşı saygılı davranmaları, okul idaresine şikâyet bulunmamaları ve öğretmen ile idareciler tarafından gerekli uyarıların yapılması gerekir.

*Hizmetlilerin, görevleri olmadıklarını düşündükleri birçok işte çalıştırılmasından dolayı iş belirsizliği ortadan kaldırılmalıdır. Asli görevlerinin yanında diğer işlerde çalıştırılmamalıdır.

*Okullarda çalışan hizmetlilerin, dinlenmesi için sağlık açısından tam donanımlı olarak oda tahsis edilmelidir ve bu odalar dinlenmelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Sağlıksız ortamlarda çalışmak zorunda kalan personele koruyucu malzeme (maske, eldiven, önlük, süt) temin edilmelidir.

Kaynaklar

- Ada, Şükrü ve Küçükali, Rıdvan. (2009). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Anı Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (2008). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ekinoks Yayınları.
- Başaran, İ. (1983). *Eğitim Yönetimi*. Feryal Matbaacılık
- Demir, M. (2013). *Eğitimci Olmayan Hizmetli Personelin Örtük Program Çerçevesinde Öğrencilerin Duyuşsal Gelişimine Olan Etkisinin İncelenmesi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi].
- Devlet Memurları Kanunu. *Resmî Gazete: 23.7.1965/12056*.
- Kaptan, S.(1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Tekişik Yayınları.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayıncılık
- Kırmızı, E. (tarihsiz). *Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Çalışan Yardımcı Hizmetli Personel*.
- Köse, A., Uzun, M. ve Öner Özaslan, G. (2018). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görevli Yardımcı Hizmetlilerin Eğitim Öğretim Sürecindeki Rollerine İlişkin Yönetici Görüşleri. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 7 (1), 61-83.
- MEB. (2011). *Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı Genel Sekreterliği (1981). Temizlik rehberi. *Tebliğler Dergisi*.
- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. *Resmî Gazete: 27.8.2003/25212, Tebliğler Dergisi: Eylül 2003/2552*.
- Online-1. <http://www.pegem.net/kitabevi/1-96-Mehmet-Şisman-kitapları>.
- Online-2. <http://www.e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf>
- Online-3. <http://www.egitimbirsen.org.tr/dokuman/sura>
- Online-4. http://www.turkegitimsen.org.tr/haber_goster.php
- Online-5. <http://www.tec-sen.org./haberdetay.aspxhid=589>
- Pekcan, H. (1995). *Okul Sağlığı, Halk Sağlığı Temel Bilgiler*.Güneş Kitapevi.

- Şimşek, H. Yıldırım, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.Seçkin Yayıncılık.
- Şişman, M. ve Taşdemir, İ. (2005). *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Pegem Yayıncılık.
- Taymaz, H. (2008). *Okul Yönetimi*.Pegem Yayıncılık.
- TSE. (2000). *İlköğretim Okulları- Fiziki Yerleşim- Genel Kurallar*.Türk Standartları Enstitüsü TS 9518.
- Türk Eğitim-Sen. (2011). Hizmetli personelin problemleri. 15.02.2011. GMT.430.00/101.
- Yavuz, B. (2011). *İlköğretim Okullarında Hizmetli Personelin Çalışma Koşulları Ve Hizmetlerin Gerçekleşme Düzeyi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi].